

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ÖZAV, L, ERSÖZ TÜĞEN, A. (2020). Sürdürülebilir Turizm Açısından Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinin Doğal, Tarihi ve Kültürel Çekiciliklerinin Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (2), 647-664.

Sürdürülebilir Turizm Açısından Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinin Doğal, Tarihi ve Kültürel Çekiciliklerinin Değerlendirilmesi*

Lütfi ÖZAV^(*)

Arzu ERSÖZ TÜĞEN^(**)

Öz: Sürdürülebilir turizmi, insanın içinde yaşadığı çevreyi koruyarak kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin devam ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların yöre insanı ve burayı ziyaret eden turistlerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde korunarak gelecek nesillere aktarıldığı bir turizm yaklaşımı olarak ifade etmek mümkündür. Denizli ili sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi özellikler ile Türkiye'nin parlayan yıldızıdır. Denizli ili idari sınırları içinde yer alan Merkezefendi ve Pamukkale ilçeleri ilin sahip olduğu turizm varlıklarının pek çoğuna ev sahipliği yapmaktadır. Çalışmanın amacı, Merkezefendi ve Pamukkale ilçelerinin turizm potansiyelini belirleyerek bu potansiyelin değerlendirilmesi ile ilgili önerilerde bulunmaktır. Çalışma için saha araştırması ve nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi çalışmaları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm, Merkezefendi, Pamukkale, Hierapolis, Laodikya

Evaluation Of The Natural, Historical And Cultural Attractions Of Merkezefendi And Pamukkale Districts From A Geographical Point Of View With Sustainable Tourism Approach


Abstract: Sustainable tourism can be expressed as a tourism approach in which cultural integrity and ecological processes are maintained by protecting the environment in which people live, and at the same time all resources are transferred to future generations by protecting the needs of local people and tourists visiting here. Denizli is owned natural, cultural and historical characteristics of Turkey's shining star. Merkezefendi and Pamukkale districts, which are located within the administrative borders of Denizli province, host many of the tourism assets of the province. The aim of the study is to determine the tourism potential of Merkezefendi and Pamukkale districts and make suggestions regarding the evaluation of this potential. Document analysis studies, one of the field research and qualitative research methods, were conducted for the study.


Keywords: Sustainable tourism, Merkezefendi, Pamukkale, Hierapolis, Laodicea


Makale Geliş Tarihi: 30.01.2019

Makale Kabul Tarihi: 07.06.2020

* Bu makale Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası Adlı Doktora Tezinden Üretilmiştir.

^{*)} Prof. Dr. Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (eposta: lutfi.ozav@usak.edu.tr)  ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0003-4887-0948>

^{***)} Doktora Öğrencisi Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (eposta: arzuaygunt@hotmail.com)  ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0002-2726-2065>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır  iThenticate[®] intihal incelemesinden geçirilmiştir.

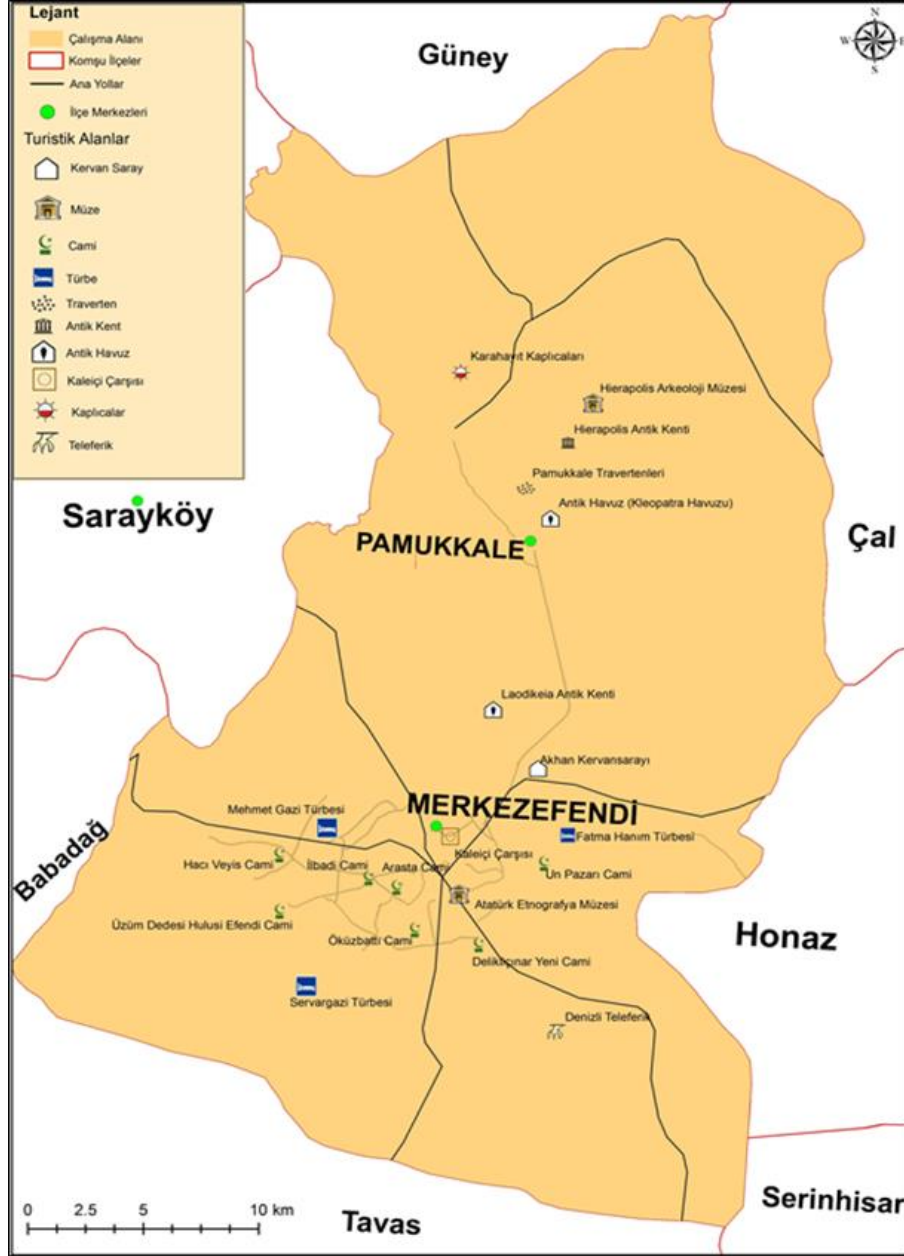
I.Giriş

Hızla büyüyen turizm sektörünün en önemli problemlerinden biri var olan potansiyeli koruyarak gelecek nesillere bozulmadan aktarmadır. Nüfusun arttığı ve kaynakların bu artış hızına yetişemediği günümüzde ülkelerin sahip oldukları doğal çekiciliklerin özelliklerini ön plana çıkararak değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Çevresini koruyan, tarihi ve kültürel değerlerine sahip çıkan ve gelecek nesilleri bu konuda eğiten ülkeler diğerlerine göre daha avantajlı olacaklardır. Bu bağlamda sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları içeren sürdürülebilir turizm tüm ülkeler için en büyük kıstas olmuştur. 1998 yılında Dünya Turizm Teşkilatı sürdürülebilir turizmi; gelecekteki gelişme fırsatlarını da koruyup geliştirerek hem turistlerin hem de ev sahibi toplulukların talebini karşılayabilecek turizm gelişimi olarak tanımlamaktadırlar (Oian, vd., 2018:1). Bununla birlikte en az maliyet ve en fazla yarar sağlayarak, ev sahibi toplumun sahip olduğu, turizme can veren kaynakların bozmadan kullanmak da sürdürülebilir turizm içinde yer alan konulardandır (Yılmaz, Ünal ve Çakır, 2015:55). Sürdürülebilirliğin temelinde yer alan çevre kavramı beraberinde mekân ve insan arasındaki ilişkileri inceleyen tüm disiplinleri ilgilendiren ortak bir alan olmuştur. Bu anlamda mekân ve insanın temellendirdiği coğrafya disiplini turizm ekseninde doğal ortamı da çatısı altına alarak insanın menfaatlerini ön plana çıkardığı bir çerçeveden olaya bakmaktadır (Kervankıran, 2011:58).

Türkiye, doğanın cömert davrandığı bereketli Anadolu toprakları ve farklı iklim tiplerinin görüldüğü bir ülke olarak 8000 yıldır yerleşime açık bir bölge olmuştur. Türkiye’de yer alan her bir coğrafi bölge kendi içinde yüksek turizm potansiyeline sahiptir. Araştırmaya konu olan Merkezefendi ve Pamukkale ilçeleri Denizli ilinin idari sınırları içinde yer almaktadır. İlçeler 2012 yılına kadar Denizli ilini oluşturuyorken, 12.11.2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararname ile iki merkez ilçeye dönüştürülmüştür.

II. Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinin Lokasyonu

Çalışmaya konu olan saha, Türkiye’nin Ege Bölgesi’nin Asıl Ege Bölümü’nde bulunmaktadır. Sahanın kuzeyi Güney, kuzeydoğusu Bekilli, güneyi Tavas, batısı Sarayköy ve Babadağ, doğusu ise Çal ve Honaz ilçeleri ile çevrilidir (Harita 1). Merkezefendi ve Pamukkale ilçeleri Büyük Menderes Nehri’nin kolu olan Çürüksu Nehri’nin suladığı Çürüksu ya da Denizli Ovası üzerinde yer almaktadırlar (Harita 1). Sahanın güney kısmı yüksek dağlarla çevrelenmiş bir vaziyette iken, Çürüksu Nehri’nin getirdiği alüvyal malzemeler ova tabanına yayılmıştır. Kuzeye doğru ilerledikçe dağlık alanlar Sarayköy ilçesinden başlayarak Pamukkale’nin kuzeyini Çökelez Dağı (1841 m) ile kuşatır. Pamukkale ilçesinin güneydoğu kesiminde Ege Bölgesi’nin en yüksek dağı olan Honaz yer alır. Merkezefendi (336 km²) ve Pamukkale (823km²) ilçelerinin toplam yüz ölçümü 1159 km²’dir. Bu alan, toplam yüz ölçümü 11.692 km² olan Denizli ilinin, %9,91’lik bir kısmını oluşturur.



Harita 2. Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinin Doğal, Tarihi ve Kültürel Turizm Varlıkları

1. Termal Turizm

Denizli ili termal turizm açısından oldukça avantajlı bir konumdadır. Burada binlerce yıl öncesinden itibaren insanlar sıcak suları tedavi amacıyla kullanmışlardır (Foto 1). Bu sebepten dolayı yöre insanı için bu olay yeni değildir. Türkiye’de termal denildiğinde akla gelen illerden birisi de Denizli ilidir. Denizli, Akköy ile Pamukkale-Karahayıt arasında sıcaklığı 36-125 °C arasında değişen termal su kaynakları bulunmaktadır (Kök, 2013:77). Bu kaynakların olduğu yerlerde modern tesisler kurulmuştur.



Foto 1. (a) Pamukkale Ören Yerinde (a) Antik Havuz Girişi (b) Klopetra Adı ile Tanınan Antik Havuz’dan Görünüm.

16.12.2006 tarihinde yayımlanan Resmî Gazetede Denizli ilinin de aralarında olduğu yaklaşık 14 il termal turizm bölgesi ilan edilmiş, bu bölgelerde bulunan illere verilen teşvikler termal turizmin daha çok gelişmesini sağlamıştır. Denizli ilinde Sarayköy termal turizm alanı, Akköy- Gölemezli termal turizm alanı, Buldan Tripolis termal turizm alanı, Çardak-Beylerli termal turizm alanı bulunmaktadır. Çalışma alanımız içinde Pamukkale kaplıcası ile Akköy-Gölemezli termal turizm alanı girmektedir. Akköy termal turizm alanı içine Akköy, Gölemezli, Çeşmebaşı, Kavakbaşı, Karahayıt Mahalleleri girmektedir.

2. Yayıllar

Ekolojik turizm içinde yer alan iklimik etkenler sebebiyle çok fazla tercih edilen yayla turizmi de Denizli insanı için son derece önemlidir. Özellikle yaz aylarının çok sıcak geçtiği ilde şehirde kalan insanlar yaylaları tercih etmektedirler. Denizli ilinde çok sayıda yayla bu anlamda hem yerli hem de yabancı turiste hizmet vermektedir. Yatağan ilçesinde Kefe Yaylası, Beyağaç ilçesinde Topuklu Yaylası, Buldan ilçesinde Süleymanlı Yaylası, Babadağ’da Taşdelen Yaylası, Honaz ilçesinde Erikli Yaylası, Çameli ilçesinde Karagöz Yaylası bulunmaktadır. Pamukkale ilçesinde Bağbaşı Yaylası yer almaktadır (Foto 2).



Foto 2. (a) Pamukkale İlçesinde Yer Alan Teleferik ile Ulaşılan Bağbaşı Yaylası Giriş Kapısı ve (b) Bağbaşı Yaylası'ndan Görünüm.

Pamukkale ilçesinde yer alan Bağbaşı Yaylası, 2015 yılında hizmete açılan teleferik ile turizm canlanmasını sağlamıştır. 1400 metre yüksekliğinde yer alan yayla üzerinde Denizli Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan çok sayıda tesis ve bungalov evleri bulunmaktadır. Tesiste yörük kültürünü temsil eden kıl çadır, kır lokantası, kafeterya, büfe, kır kahvesi ve bir adet mescit bulunmaktadır. Bununla birlikte eko turizmi canlandırmak amacıyla çeşitli aktivitelere de yer verilmektedir. Atlama parkuru, çocuk oyun alanı, 30 adet bungalov evleri ile turizm canlandırılmaktadır. Denizli ilinde turizmin çeşitlenmesini sağlamış olan yayla turizmi kentin canlılığını da artırmıştır. Denizli teleferik istasyonunda görevli olan personel ile yapılan mülakatta açıldığı yıl olan 2015'ten itibaren 5 yaş ve altı hariç yaklaşık olarak 3 milyon kişinin yaylayı teleferik kullanarak ziyaret ettikleri belirtilmiştir (Foto 3).



Foto 3. 2015 yılından itibaren hizmet veren teleferikten görünüm

3. Anıt Ağaçlar

Anıt ağaçlar; yaş, boy ve çapları ile alışılmış ölçülerin dışında olan yöre kültür, gelenek, görenek ve folklorun da önemli yeri olan, geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran

uzun ömürlü ağaçlardır (Polat, 2017:909). Denizli ilinde bu kriterlere uygun çok sayıda anıt ağaç bulunmaktadır. Beyağaç ilçesinde sayıları 750 civarında, yaşları 1300 olan çok sayıda karaçam ağacı mevcuttur (Denizli Turizm İl Müdürlüğü, 2019). Bununla birlikte, Sarayköy Tekkeköy anıt ağacı, Akdağ'da kestane ağacı, Çameli ilçesinde Elmalı Köyü'nde anıt çınar ağacı vardır. Merkezefendi ilçesi sınırları içinde yer alan Servergazi Mahallesi'nde bulunan ve mahalleye ismini veren Servergazi Türbesi yanında yer alan ve yaklaşık olarak 1200 yılında dikildiği tespit edilen 819 yaşındaki doğu çınarı (*Platanus orientalis*), anıt ağaç olarak tespit edilmiş ve tedavisi belediye tarafından yapılarak günümüze kadar gelmiştir (Foto 4). Yöre insanı tarafından mistik bir etkisinin olduğuna inanılan anıt ağacın gücünü hemen yanında bulunan, Denizli ve yöresi fethedilirken burada şehit düşen Anadolu Selçukluları akıncılarından olan Servergazi'nin bedeninden aldığına inanılmaktadır. Bu sebepten dolayı ağacın tek dalına dahi zarar vermenin günah olduğuna düşünöldüğünden yöre halkı tarafından saygı gösterilmekte ve korunmaktadır (Denizli Turizm İl Müdürlüğü, 2019).



Foto 4. Servergazi Mahallesi'nde Yer Alan 819 Yaşında Olan Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*)

4.Gezi ve Mesirelik Alanlar

Eko turizm içinde değerlendirilen park ve bahçeler özellikle yerel halkın en fazla tercih ettiği bir faaliyettir. Denizli il genelinde çok sayıda park ve mesire alanı bulunmaktadır. Pamukkale ve Merkezefendi sınırlarında bulunan mesirelik alanlar; Sümer Parkı, Adalet Parkı, Eskihisar, Sevindik, Servergazi Parkı, Bağbaşı Kent Ormanı, Karataş Mesireliği, Cankurtaran Mesireliği, Karcı Dağı mesireliği yerel halkın ihtiyaçlarına cevap vermektedir (Foto 5).

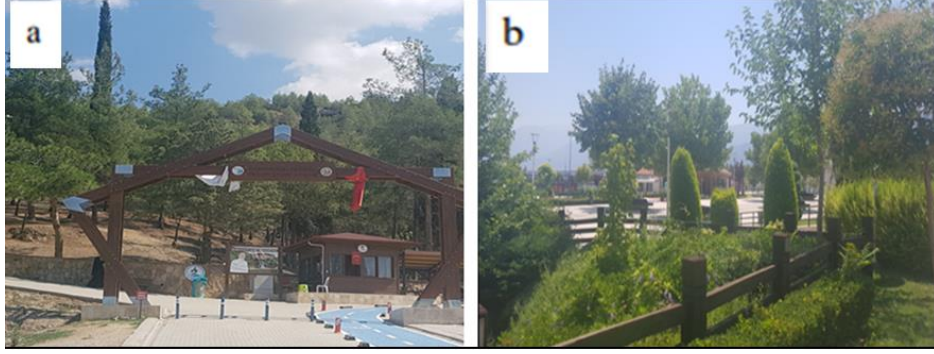


Foto 5. Pamukkale İlçesinde Yer Alan (a) Kent Ormanı ve Merkezefendi İlçesinde Bulunan (b) Adalet Park'ından Görünüm.

4.Travertenler

Sünger görüntüsünde, delikli, ağırlığı az, içinde bitki kalıntısı da bulunan bir çeşit kireç taşına traverten adı verilmektedir (İzbirak, 1997:317). Travertenler, yer altı sularının fay hatları boyunca yeryüzüne çıkarak burada Ca_2CO_3 'ün çökmesi ile oluşur. Travertenler, bulunduğu alanda nadir olarak görülen ve turizm çekicilikleri içinde yer alan oluşumlardır. Denizli ilinde yer alan Pamukkale travertenleri UNESCO tarafından 1988 yılında hem doğal hem de tarihi ve kültürel anlamda dünya miras listesine dahil edilmiştir. Pamukkale travertenleri üzerinde kurulmuş olan Hierapolis Antik Kenti ve travertenlerden kaynaklanan termal suları ile bu bölge hem sağlık hem tarih hem de doğal turizme hitap eden dünyada sayılı merkezlerden birini oluşturmaktadır (Foto 6). Bu sebepten dolayı Pamukkale hem doğal hem de tarihi turizm varlıkları konularında işlenecektir.



Foto 6. (a) Pamukkale Travertenlerinden Görünüm (b) Karahayıt Travertenleri

Karahayıt Mahallesi'nde yer alan Karahayıt travertenleri içinde çözülmüş halde bulunan demir sebebiyle kırmızı renktedir. Pamukkale Mahallesi'nin 15 km batısında yer almaktadır (Foto 6). Ege Üniversitesinin verdiği rapora göre ortopedik, nörolojik ve cilt hastalıklarına iyi geldiği tespit edilmiştir (Polat, 2011:392).

B.Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerinin Tarihi ve Kültürel Çekicilikleri

Yaklaşık olarak 600 yıldır yerleşime açık olan Denizli Ovası çok sayıda antik kent ve höyüğe ev sahipliği yapmıştır. Uzun yıllar boyunca farklı kültürlerin meydana getirdiği medeniyet sahayı tarihi ve kültürel açıdan çekim merkezi yapmıştır. Tarihi ve kültürel çekicilikler antik kentler, kervansaray, cami ve türbeler, köprüler, tarihi evler, müzeler, fuar ve festivaller başlıkları ile incelenecektir.

1.Antik Kentler

Ege kıyıları ile İç Anadolu ve Akdeniz arasında geçiş bölgesi konumunda bulunan Denizli ili aynı zamanda İpek yolu üzerinde de yer almaktadır. Bu durum beraberinde çok sayıda medeniyetin bu topraklar üzerinde kurulmasını sağlamıştır. Denizli il genelinde 19 antik kent inşa edilmiştir (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü). Bu kentler içinde Hierapolis ve Laodikya şehirleri merkez ilçeler sınırları içinde yer almaktadır.

Hierapolis, Denizli ilinin 18 km kuzeyinde Çökelez Dağı'nın eteklerinde kurulu bir şehirdir (Foto 7). Frigya devlet şehirlerinden olduğu söylenmektedir. Şehrin adını Bergama Kralı Eumnes tarafından kurulan ve Bergama Şehri'nin kurucusu olduğu kabul edilen Telephos'un karısı olan Amazonlar kraliçesi Hiera'dan aldığı söylenmektedir (D'andria, 2018). Bulunduğu coğrafi konum şehri avantajlı bir hale getirmiştir. Askerî açıdan savunulabilir bir durumda olması şehrin güvenliğini sağlamada çok büyük bir avantaj sağlamıştır. Bununla birlikte Hierapolis'ten diğer şehirlere ulaşımın çok kolay olması burada üretilen dokumaların naklini de kolaylaştırmış, şehir ticari açıdan zenginleşmiştir. Hz. İsa'nın havarilerinden olan Aziz Philippe'nin burada öldürülmesi ile onun adına bir kilise yapılmış şehir aynı zamanda dini bir merkez konumuna da gelmiştir. Bununla birlikte fay hattı üzerinde inşa edilen şehirde çıkan şifalı termal sular tarih boyunca tedavi amacıyla kullanılmış, bu durum yüzyıllarca insanların tedavi olmak amacıyla burayı ziyaretine sebep olmuştur (Doğaner, 1996:20).



Foto 7. Pamukkale İlçesinde Yer Alan (a) Hierapolis Antik Kenti'den Genel Görünüm (b) Hierapolis Antik Tiyatrosu'nun Görünüm.

1980 yılında Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu kararıyla birinci derece sit alanı olarak ilan edilen Pamukkale, 1988 yılında UNESCO tarafından dünya miras listesine

alınmıştır. Yönetimi Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Denizli İl Özel İdaresi arasında paylaşılan saha Denizli ilinin 2012 yılında büyükşehir olması ile il özel idarelerinin kalkması sonucunda Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TÜRSAB'a (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) verilmiştir.

Merkezefendi ilçesi sınırları içinde kalan diğer önemli antik kent Laodikya'dır (Foto 8) Şehir, Seleukos kralı II. Antihokhos'un eşi Laodike adına kurulmuştur. Hierapolis'e göre şehir merkezine daha yakın olan (6 km) Laodikya, etrafının derelerle çevrili olduğu yüksek bir alana kurulmuştur. Eskihisar, Goncalı, Bozburun ve Korucuk Mahalleleri sınırları içinde kalan şehir Hierapolis'te olduğu gibi bir Frigya kentidir. Ulaşım açısından oldukça avantajlı konumda olan şehrin en büyük problemi etrafının derelerle çevrili olmasına rağmen yüksekte kurulmasından dolayı yaşanan su problemidir. O dönemde kalıplara dökülen künklerle şehre Goncalı ve Gümüşçay Deresi'nden su getirilmiştir.



Foto 8. Laodikya Antik Kenti (a) Agora'da Yer Alan Sütunlar (b) Laodikya Kilise'si Restorasyon Alanından Görünüm.

Laodikya; döneminin kültür, sanat, tıp, spor merkezi olmuştu. Kuşkuca filozoflar olan Antiokhos ve Theiodos burada yetişmiştir. Yine Antik Dönem'in en büyük tıp okulu burada inşa edilmiştir (Şimşek, 2013:47-57). Döneminde Anadolu'nun en büyük stadyumunun burada olduğu ve bu stadyumda olimpiyatların düzenlendiği ve sporcuların madalyalar aldıkları tespit edilmiştir. İki tane tiyatrosunda kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği yapılan kazılarla tespit edilmiştir. Dönemin önemli ticaret merkezlerinden biri olduğu görülen Laodikya'da beş tane agora bulunmaktadır. Hierapolis'de olduğu gibi Laodikya'da hipodomik sistem yani ızgaralı sistem adı verilen altyapı sistemleri üzerine kurulmuş dönemin modern şehirleri arasında yer almıştır. İncil'de adı geçen kutsal yedi kiliseden biri Laodikya'da bulunmaktadır. Bu da Hierapolis gibi Laodikya'yı haç merkezi haline getirmişti. Antik Dönem'de Hierapolis'de yaşayan insan sayısı 40000 civarında iken Laodikya'da 80000 civarında olması buranın o dönemin metropolü olduğunu da göstermektedir. Laodikya MS 494 yılında olan depremle tamamen yıkılmış ve bir daha toparlanamamıştır.

2.Akhan Kervansarayı

Denizli il merkezinde bulunan Akhan Kervansarayı, Anadolu Selçukluları zamanında II. İzzettin Keykavus Dönemi'nde Selçuklu komutanı Karasungur tarafından

yaptırılmıştır. Laodikya'dan getirilen beyaz mermerler kullanıldığı için ismini buradan aldığı tahmin edilmektedir. Kervansarayın içinde Laodikya'dan getirilen devşirme taşlar da yer almaktadır. Bu taşlar içinde gamalı haç, Medusa başı gibi simgeler de yer alır (Foto 9). Bu simgelerin kervansarayın içinde kullanılması Selçukluların hoşgörüsünü göstermektedir.



Foto 9. Akhan Kervansarayın Taç Kapısı'ndan Görünüm

Günümüzde Vakıflar Müdürlüğü ile Turizm ve Kültür Bakanlığı arasında 1993 yılında imzalanan protokol ile restore et, işlet, devret modeli benimsenmiş, 11 kervansaray belirlenerek bu kervansaraylara bu model uygulanmıştır. Restore edilen binalar Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından turizm işletme belgesi alarak bu eserleri turizme açmışlardır. Akhan Kervansarayı 2009 yılında restore edilerek 2011 yılında işletmeye açılmış, günübirlik konaklamaların yapıldığı bir tesise dönüşmüştür. İçerisinde yer alan odalar restore edilerek turistlerin hizmetine sunulmuştur (Denizli Turizm İl Müdürlüğü).

3.Köprüler

Çalışma alanımız olan Merkezefendi ve Pamukkale ilçesinde beş tane tarihi köprü bulunmaktadır. Merkezefendi ilçesinde Hacıyüplü Mahallesi'nde yer alan Taş Köprü, tek kemerli ve taş döşemeli olan bir köprüdür. Kim tarafından ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Yine Merkezefendi ilçesinde Altındere Mahallesi'nde Gebe Deresi üzerinde yer alan Kara Arslan Köprüsü'nün 1940 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Bir yapının tarihi sayılabilmesi için en az 50 yıllık bir geçmişi olması gerektiğini yazan Doğanay'a göre 79 yıllık olan bu köprü tarihi köprüler içinde değerlendirilebilir (Doğanay, 1997). Hâlen daha kullanılmakta olan Kara Arslan Köprüsü özellikle doğa yürüyüşü yapanların tercih ettikleri bir yerdir. Kara Arslan Köprüsü'ne 15 dakikalık bir mesafede bulunan Uzunalan Köprüsü'nün yapım yılı,

üzerinde yer alan kitabeğe göre 1958'dir. Bu köprü de günümüzde hâlen daha kullanılan tarihi köprüler içinde yer almaktadır. Altındere Vadisi'nin ilk girişinde yer alan Taşavlu Köprüsü diğer köprülerden daha geniştir. Yöre halkı tarafından kullanılmaktadır. Pamukkale ilçesinde Akhan Kervansarayı'nın olduğu bölgede Akhan Köprüsü bulunmaktadır. Üç gözlü olarak inşa edilen köprü XIII. yy.da Selçuklular tarafından yapılmıştır (Denizli Turizm İl Müdürlüğü). Merkezde bulunan en eski köprülerden olan Akhan Köprüsü'nün ayak ve kemer kısımlarının temizlenerek açığa çıkarılması ve tarihi çok eski olan bu yapının korunması gerekmektedir.

4.Cami ve Türbeler

Denizli ilinde en eskisi XIII. yy.dan kalma çok sayıda cami bulunmaktadır (Çevrimli, 2017:169). Denizli ilinde bilinen en eski cami şu an olmayan Ulu Cami'dir. Caminin Akhan Kervansarayı'nı yaptıran Karasungur tarafından inşa edildiği kitabesinden anlaşılan Ulu Cami, 1257 yıllarında Kaleiçi Çarşısı'nın yakınlarında İstasyon Caddesi'nde inşa edilmiştir. Denizli ilinin deprem bölgesi içinde yer alması sebebiyle çok fazla deprem gören cami, çok sayıda tadilat geçirmiştir. Denizli kent belleğinde önemli bir yer tutan cami çok harap olduğu gerekçesi ile 2002 yılında yıkılmıştır (Ataman, 2017:254).



Foto 10. Selçuklular Döneminde Kaleiçi Çarşısı İçinde İnşa Edilen (a) Arasta ve Aynı Çarşı İçinde Yer Alan (b) Unpazarı Cami

Tarihi Kaleiçi Çarşısı'nda üzerindeki kitabede yazıldığı üzere 1343 tarihinde inşa edilen Arasta ve Un Pazarı Camisi yer almaktadır (Foto 10). Ulu Cami'den sonra Denizli il merkezinde bilinen en eski camiler bunlardır. Denizli il genelinde bulunan 71 caminin 25 tanesi Denizli il merkezinde yer alır (Çevrimli, 2017:170). Bu camilerin önemlileri, Hacıbaki Cami, Hatipoğlu Cami, Delikliçınar Cami, İlbade Cami, Öküzbatı Cami, Yukarı Cami, Belenardıç Cami, Kayalık Cami'dir. Özellikle Kayalık Cami; Kurtuluş Savaşı esnasında Müftü Ahmet Hulusi Efendi'nin Denizlilere savaşmaları için ilk kıvılcımı ateşlediği, buradan halka hitap ettiği cami olması açısından son derece önemlidir.



Foto 11. Servergazi Türbesi

Denizli il merkezinde önemli türbelere de rastlanılmaktadır. Özellikle Servergazi Mahallesi'nde bulunan ve Anadolu Selçukluları Dönemi'nde buraya akıncı olarak gönderilen komutanlardan Servergazi'nin savaşırken şehit olduğu yere yapılan türbe şehir hafızası açısından son derece önemlidir.

İlbade Mezarlığı tarihte önemli, Denizli ilinde yaşayan yöre insanların hafızasında oldukça önemli bir yere sahip olan şahsiyetlerin mezarlarının olduğu bir alandır. Özellikle Anadolu Selçukluları Dönemine ait pek çok tarihi mezar burada yer almaktadır (Foto 12).

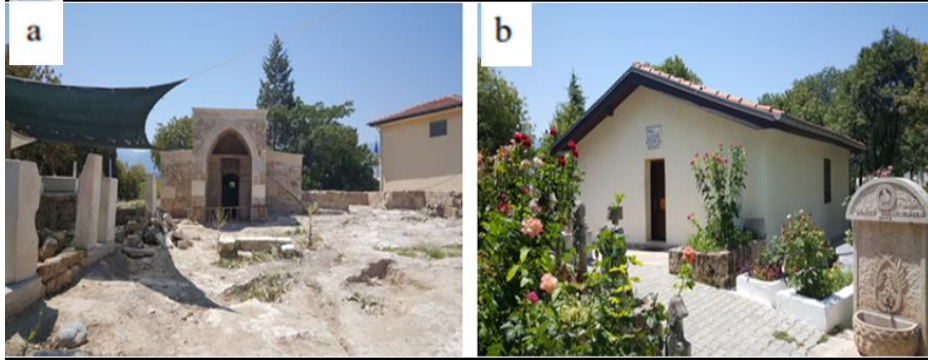


Foto 12. Tarihi İlbadı Mezarlığı'nda Bulunan (a) Mehmet Gazi ve (b) Şeyh Şirvani Türbelerinden Görünüm.

5.Tarihi Denizli Evleri

Denizli ilinde çok sayıda geleneksel Türk evi bulunmasına karşılık konumuz gereği sadece Merkezefendi ve Pamukkale ilçelerinde yer alan evler incelenecektir. Bu evlerden kayıt altına alınanları, Merkezefendi ilçesinde Konyahoğlu Evi, Osmanbey Konağı ile

Pamukkale İlçesinde Abdüllüoğlu Evi, Balcı Evi, Sürücü Evi'dir. Denizli geleneksel Türk Evlerinin ortak özelliği bir avlu içinde olmalarıdır (Foto 13). Evlerin pencereleri genellikle sokağa bakan kısmının küçük avluya bakan kısımlarının daha büyük olması şeklindedir. Bu durum komşuların evin içine bakmasını engellemektedir. Odalar geniş aileye uygun olarak büyük yapılmış, her odada bir yüklük mutlaka bulundurulmuştur. Denizli evlerini demir yolu gelmeden önce, geldikten sonra diye ikiye ayırarak incelemek daha doğrudur. 1888 yılında demir yolu gelmeden önce yapılan evlerin daha kırsal olduğu meyve bahçesi ile sebzelerin ekildiği büyük bahçelerin içinde yer aldığı görülürken ve genellikle tek katlı olarak inşa edildikleri görülürken, demir yolu geldikten sonra ticaretin canlanması ve refahın artması zenginleşen ailelerin çok katlı evler inşa ettirdikleri ve bu evlerin bahçelerinin daha çok çiçek ekmek için kullanılan daha küçük alanlara dönüştüğü görülmüştür (Küçük ve Aksakal, 2006:15).



Foto 13. Konyalıoğlu, Osmanbey Konakları ve İçten Görünüşleri

6. Müzeler

Çevresinin çok sayıda antik yerleşim ve ören yeri ile çevrili olmasına karşılık Denizli ilinde, Gazi İlkokulunda çalışan öğretmenlerin 1932 tarihinde okul bahçesindeki eski eserleri toplamaya başlaması ile müzeciliğin ilk adımları atılmıştır. 1932 yılında başlayan müzecilik girişimleri 1984 yılında Pamukkale Arkeoloji Müzesinin açılmasına kadar devam etmiştir (Foto 14). Atatürk Etnoğrafya Müzesi Atatürk'ün Denizli'ye gelişinin anısına 4 Şubat 1984 tarihinde açılmıştır (Foto 23). Bu müzede 696 adet sergilenen etnografik eser, 550 sergilenmeyen eser bulunmaktadır. Atatürk'ün Denizli ilinin ziyareti sırasında yattığı yatak ve eşyalarının da sergilendiği müzede Denizli folklorik kültürünü yansıtacak eserler bulunmaktadır.



Foto 14. (a) Pamukkale İlçesinde Yer Alan Arkeoloji Müzesi ve (b) Atatürk Etnografya Müzesi

Denizli Lisesi Cumhuriyet Müzesi, 1992 yılında Denizli ilinin en köklü ve eski liselerinden olan Denizli Lisesi'nde açılmıştır. Namı değer Koca Mektep olarak anılan lisede Atatürk'ün Denizli Lisesinde girdiği sınıf da sergilenmektedir (Foto 15).



Foto 15. (a) Denizli Lisesi'nden Görünüm (b) Denizli Lisesi Eğitim Müzesi'nde Müzik Dersinde Kullanılan Piyano (c) Dönem Ders Kitapları (d) İsmet İnönü'nün Liseyi Ziyareti

Sanayi ve ticaret merkezi olan Denizli ilinde Külahçioğlu Un Fabrikası, 1994 tarihinde sanayi müzesine dönüştürülmüştür (Haytoğlu, 2012:312). Arkeolojik kazıların hızla devam ettiği şehirde müzecilik faaliyetlerinin geç başlaması üzücü olsa da burayı ziyaret eden turist sayısının her geçen gün artması sevindirici bir olaydır.

7. Fuar ve Festivaller

Denizli il genelinde toplam olarak 23 festival düzenlenmektedir. Çalışma alanımız içinde yer alan Merkezefendi ve Pamukkale ilçelerinde bir kitap fuarı ve yedi festival düzenlenmektedir (Denizli Büyükşehir Belediyesi, 2019).

Merkezefendi ilçesinde geleneksel olarak 2016 yılından itibaren her yıl düzenlenen kitap fuarı, kitapseverleri okuyucuları ile buluşturmaktadır. Yazarların imza günleri şehirde bir hareket ve aktivitelerin oluşmasına da sebep olmakta, okulların düzenlediği gezilerle öğrencilere kitap okuma sevgisi de aşılanmaktadır. Denizli il merkezinde 2011 yılından itibaren düzenlenen Cam Festivaline dünyada yer alan cam ustaları da gelmekte burada ürünlerini sergilemektedirler. Bu durum Denizli ilinde gerçekleşen bu festivalin seslerini yurt dışında da duyurmak adına oldukça önemli olmaktadır. Gastronomi alanında Türk mutfağında önemli bir yeri olan Denizli yerel yemeklerinin tanıtıldığı lezzet günleri festivali ile Merkezefendi ilçesinde Merkezefendi'ye atfedilen Tıp Festivali de düzenlenmektedir. Ortaöğretim öğrencilerinin okulca katıldıkları Amatör Tiyatro Festivali, kültürel aktivitelere gençlerinde katkısını sağlamak açısından önemlidir.

IV. Sonuç ve Öneriler

Sürdürülebilir turizm, ülkelerin sahip oldukları değerleri koruyarak aynı zamanda turistlerin de beklentilerine cevap verecek şekilde turizm varlıklarını yönetme şekli olarak ifade edilmektedir. Turizm bölgeleri çekiciliklerini doğal, tarihi ve kültürel varlıklarını korudukları sürece muhafaza ederler. Bu sebepten dolayı turizm planlamasını ve kaynakların hem turizme hizmet edecek hem de gelecek nesillere bozulmadan aktaracak şekilde yapmak son derece önemlidir.

Büyük Menderes Nehri'nin suladığı Denizli Ovası'nda bereketli tarım toprakları üzerinde yer alan Merkezefendi ve Pamukkale ilçeleri son derece zengin doğal, tarihi ve kültürel bir mirasında sahibi durumundadır. İç Anadolu ile Akdeniz Bölgesini birbirine bağlayan bir geçit durumunda olan merkez ilçeler tarihi İpek Yolu'nun duraklarından Akhan Kervansarayı ile 777 yıllık bir tarihe tanıklık yapmıştır. Sahip olduğu Hierapolis Antik Kenti'nin üzerinde kurulduğu Pamukkale 1988 yılında UNESCO tarafından hem tarihi hem de doğal kategoride dünya miras listesine alınmıştır. Hz. İsa'nın havarilerinden olan St. Philip'in mezarının Hierapolis'te yer alması, İncil'de adı geçen 7 kiliseden birinin Laodikya'da bulunması kenti dini bir merkez de yapmıştır. Sahip olduğu anıt ağaçları, kentin simgesi haline gelen yöreye özgü horozu, Pamukkale'de yer alan kaplıcaları ve çamuru ile yüzyıllardır çevresinde bilinen bir tedavi merkezi olması ile Denizli ili Türkiye'nin parlayan yıldızıdır. Son dönemlerde Pamukkale ve Merkezefendi ilçesinde açılan Avrupa standartlarında çok sayıda turizm tesisi bölgenin değerini artırmaktadır.

Sahip olduğu bu kadar değere rağmen Denizli ve çevresinde günübirlik turizmin ötesine geçememektedir. Sadece Pamukkale'nin tanınırlığının olması diğer pek çok değeri gölgede bırakmaktadır. Yapılan günübirlik ziyaretler sonrasında turist şehrin içine girmemektedir. Havaalanları turizm için son derece önemlidir. Denizli de yer alan

Çardak havaalanının merkeze olan uzaklığı ve kapasitesinin yeterli olmaması Denizli turizm için ayrı bir handikap olarak görülmektedir.

İnsanların yaşadıkları şehirlere sahip çıkmaları o şehirleri tanımaları ile başlamaktadır. Halkın bu konuda eğitilmesi sürdürülebilir turizmin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Bununla birlikte ilköğretim ve orta öğretimde bulunan öğrencilere Denizli ili ilgili seçmeli derslerin konulması farkındalığın küçük yaşlarda artırılması bakımından son derece önemlidir.

Emek yoğun bir sektör olan turizmde nitelikli personel turizmin vitrinini oluşturmaktadır. Hedeflenen ulusal çıkarılara ulaşabilmenin yolu eğitilmiş personelden geçmektedir. Bu amaçla ara eleman yetiştiren turizm meslek liseleri başta olmak üzere üniversite seviyesinde yer alan turizm bölümlerine çağın gerektirdiği seviyede eğitim verilmesinin sağlanması turizmin kalitesini artıracaktır.

Karahayıt Mahallesi'nde inşası devam etmekte olan fizik tedavi ve rehabilitasyon hastanesi yöreye oldukça ayrıcalıklı bir konum kazandıracağı düşünülmektedir. Bu bölgenin ulusal ve uluslararası sağlık merkezi haline gelmesini sağlayacak olan bu kompleksin reklamının yapılması son derece önemlidir.

Ürün ile tüketici arasında bağlantı kuran tur operatörleri turizmin en önemli aktörleri arasındadır. Kitle turizminde önemli bir pay sahibi olan tur operatörleri ile büyük turizm acentalarını Denizli'ye çekmek yapılacak en önemli konulardan biridir.

Kaynaklar

- Ataman, H. (2018). Denizli Son Yüz Yıl, Bilal Ofset, Denizli
- Çevrimli, N. (2017). Denizli ve Çevresinde Yar Alan Bazı Camilerin Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi. Vakıflar Dergisi, 170-204
- Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. Çizgi Yayınevi, İstanbul
- Doğaner, S. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul
- Emekli, G. (2004). Sürdürülebilir Turizmin Kaz Dağı ve Yakın Çevresi İçin Önemi. Yeni Bin Yılda Sürdürülebilir Turizm Sempozyumu (15-16 Nisan 2004). Balıkesir.
- İzbrak, R. (1992). Coğrafya Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Kervankıran, İ. (2011). Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi. (Basılmamış Doktora Tezi), Afyonkarahisar
- Kök, Ş. (2014). Denizli'nin Su Değirmenleri. Denizli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Denizli
- Oian, J, Shen, H., & Law, R. (2018). Research in Sustainable Tourism: A Longitudinal Study of Articles between 2008 and 2017. MDPI Open Access Journal, vol. 10(3), 1-13.

- Polat, S, (2011). Türkiye’de Traverten Oluşumu, Yayılış Alanı ve Korunması. Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı, 23, 389-428
- Şimşek, C, Kaçar, T. (2018). Geç Antik Çağ’da Lyckos Vadisi ve Çevresi. İstanbul, Ege Yayınları
- Yılmaz, İ., Ünal, A. ve Çakır, G. (2015). Sürdürülebilir Turizm Literatürü Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye Bağlamı. Mesleki Bilimler Dergisi, 4(2), 55-83